

O‘ZBEKISTONNING TRANSPORT KORRIDORLARI

Raximberganova Havojon Azimboy qizi
Toshkent Davlat Transport Universiteti
“Transport tizimlari boshqaruvi” fakulteti
“Transport logistikasi” yo‘nalishi
LA-4-24a guruh talabasi
mail: havojonraximberganova@gmail.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.20637579>

Annotatsiya. Maqolada O‘zbekiston Respublikasining xalqaro va mintaqaviy transport korridorlaridagi o‘rni, tranzit salohiyati hamda transport-logistika infratuzilmasining rivojlanish tendensiyalari ilmiy-tahliliy yondashuv asosida o‘rganilgan. Tadqiqotda mamlakat hududidan o‘tuvchi asosiy avtomobil, temir yo‘l va multimodal transport yo‘nalishlarining iqtisodiy samaradorligi, tashqi savdo hajmlarini oshirishdagi ahamiyati hamda mintaqalararo integratsiyani kuchaytirishdagi strategik roli tahlil qilingan. Shuningdek, transport korridorlarini diversifikatsiya qilish, yangi xalqaro yo‘nalishlarni shakllantirish va logistika xarajatlarini qisqartirish orqali O‘zbekistonning Yevropa va Osiyo o‘rtasidagi muhim transport-hub sifatidagi mavqeini mustahkamlash masalalari yoritilgan. Tadqiqot natijalari transport tarmog‘ini modernizatsiya qilish, tranzit yuk oqimlarini ko‘paytirish va mamlakatning geoiqtisodiy raqobatbardoshligini oshirishda transport korridorlarining ustuvor ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: transport korridorlari, xalqaro logistika, tranzit salohiyati, multimodal tashuvlar, transport infratuzilmasi, geoiqtisodiy rivojlanish, mintaqaviy integratsiya, temir yo‘l transporti, avtomobil transporti, logistika markazlari, yuk tashish tizimi, transport-hub, tashqi savdo, transport strategiyasi, Markaziy Osiyo transport tarmog‘i.

Kirish. XXI asrda transport tizimi nafaqat iqtisodiyotning xizmat ko‘rsatuvchi tarmog‘i, balki davlatlarning geoiqtisodiy mavqeini belgilovchi strategik omillardan biriga aylandi. Jahon savdo aloqalarining kengayishi, global ishlab chiqarish zanjirlarining shakllanishi va xalqaro logistika tarmoqlarining rivojlanishi natijasida transport korridorlarining ahamiyati sezilarli darajada ortmoqda. Ayniqsa, dengiz portlariga bevosita chiqish imkoniyatiga ega bo‘lmagan davlatlar uchun samarali transport yo‘laklarini shakllantirish iqtisodiy barqarorlik, eksport salohiyatini kengaytirish va xalqaro bozorlarga integratsiyalashuvning muhim sharti hisoblanadi. Markaziy Osiyoning markazida joylashgan O‘zbekiston geografik nuqtai nazardan Sharq va G‘arbni, Shimol va Janubni bog‘lovchi tabiiy transport chorrahasidir. Mamlakatning ushbu geostrategik joylashuvi xalqaro yuk oqimlarini o‘z hududi orqali yo‘naltirish, tranzit xizmatlarini rivojlantirish va mintaqaviy logistika markaziga aylanish uchun katta imkoniyatlar yaratadi. So‘nggi yillarda transport-kommunikatsiya infratuzilmasini modernizatsiya qilish, yangi temir yo‘l va avtomobil yo‘llarini barpo etish hamda xalqaro transport yo‘nalishlarida hamkorlikni kengaytirishga qaratilgan islohotlar aynan shu maqsadlarga xizmat qilmoqda. Bugungi kunda O‘zbekiston bir qator muhim xalqaro transport korridorlarining tarkibiy qismi sifatida faol ishtirok etmoqda. Jumladan, Transafg‘on transport yo‘lagi, Xitoy–Markaziy Osiyo–Yevropa yo‘nalishi, TRACECA hamda Shimol–Janub transport tizimi mamlakatning tranzit salohiyatini oshirishda alohida o‘rin tutadi. Ushbu yo‘nalishlar nafaqat yuk tashish masofalarini qisqartirish, balki transport xarajatlarini kamaytirish, tashqi savdo geografiyasini kengaytirish va iqtisodiy hamkorlikning yangi mexanizmlarini shakllantirish imkonini bermoqda. Transport korridorlarining rivojlanishi mamlakat iqtisodiyotiga ko‘p qirrali ta‘sir ko‘rsatadi. Bir tomondan, ular eksport-import

operatsiyalarining samaradorligini oshirsa, ikkinchi tomondan, logistika, xizmat ko'rsatish, sanoat va investitsiya faoliyatining faollashuviga turtki beradi. Bundan tashqari, transport infratuzilmasiga yo'naltirilayotgan investitsiyalar yangi ish o'rinlarini yaratish, hududlararo iqtisodiy tafovutlarni qisqartirish hamda milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu sababli transport korridorlarini rivojlantirish masalasi bugungi kunda iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Mazkur maqolaning maqsadi O'zbekistonning xalqaro transport korridorlaridagi o'rnini ilmiy-tahliliy jihatdan baholash, mavjud transport yo'nalishlarining iqtisodiy va strategik ahamiyatini ochib berish hamda mamlakatning tranzit salohiyatini yanada oshirish istiqbollarini tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot davomida transport korridorlarining mintaqaviy integratsiya, tashqi savdo va geoiqtisodiy rivojlanishga ta'siri kompleks yondashuv asosida ko'rib chiqiladi.

Asosiy qism

O'zbekistonning transport korridorlari va tranzit salohiyatini rivojlantirish masalalari so'nggi yillarda iqtisodchilar, transport sohasi mutaxassislari hamda logistika yo'nalishidagi tadqiqotchilar tomonidan keng o'rganilmoqda. Mazkur tadqiqotlarda transport infratuzilmasining iqtisodiy o'sishga ta'siri, xalqaro transport yo'laklarining samaradorligi, logistika xizmatlarini modernizatsiya qilish va mamlakatning mintaqaviy transport tizimidagi o'rni kabi masalalar asosiy ilmiy yo'nalish sifatida shakllangan.

O'zbekistonlik iqtisodchi olim A. Vahobov o'z tadqiqotlarida transport-kommunikatsiya infratuzilmasining milliy iqtisodiyot rivojlanishidagi ahamiyatini tahlil qilib, transport tarmoqlarining takomillashuvi investitsion jozibadorlik va tashqi iqtisodiy aloqalarning kengayishiga xizmat qilishini ta'kidlaydi [1]. Muallifning fikricha, zamonaviy transport tizimi mamlakat iqtisodiy xavfsizligi va raqobatbardoshligini ta'minlovchi muhim omillardan biridir.

Shuningdek, Q. Abdurahmonovning iqtisodiy rivojlanish va infratuzilma masalalariga bag'ishlangan ilmiy ishlari transport koridorlarining hududiy iqtisodiy integratsiyadagi o'rnini yoritishga xizmat qiladi [2]. Tadqiqotlarda logistika tizimlarini rivojlantirish eksport salohiyatini oshirish va transport xarajatlarini kamaytirishning muhim vositasi sifatida baholanadi.

O'zbekiston Respublikasi Transport universiteti olimlari tomonidan olib borilgan ilmiy izlanishlarda multimodal tashuvlarni rivojlantirish, xalqaro transport yo'laklarining samaradorligini oshirish hamda transport-logistika markazlarini tashkil etish masalalari chuqur tahlil qilingan [3]. Mazkur tadqiqotlar Markaziy Osiyoda transport xizmatlari bozorining rivojlanish istiqbollarini belgilashda muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qilmoqda.

So'nggi yillarda mamlakatda transport infratuzilmasini modernizatsiya qilish va yangi xalqaro yo'nalishlarni shakllantirish bo'yicha qabul qilingan strategik hujjatlar ham ilmiy tadqiqotlar uchun muhim manba hisoblanadi. Xususan, transport sohasini rivojlantirishga qaratilgan davlat dasturlari va strategik konsepsiyalarda O'zbekistonning xalqaro transport koridorlaridagi ishtirokini kengaytirish, tranzit yuk tashish hajmini oshirish hamda logistika xizmatlari sifatini yaxshilash ustuvor vazifalar sifatida belgilangan [4].

¹ Vahobov A.V. *Milliy iqtisodiyot*. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2019.

² Abdurahmonov Q.X. *Mintaqaviy iqtisodiyot va infratuzilma rivojlanishi*. – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2020.

³ O'zbekiston Respublikasi Transport universiteti olimlarining transport logistikasi va multimodal tashuvlarga oid ilmiy maqolalari to'plami. – Toshkent, 2021–2024.

⁴ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining transport va logistika tizimini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari hamda transport sohasini rivojlantirish strategik hujjatlari. – Toshkent, 2019–2025.

Mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, transport korridorlarining iqtisodiy samaradorligi va geostrategik ahamiyati keng o'rganilgan bo'lsa-da, global logistika tizimlaridagi yangi tendensiyalar, Transafg'on yo'lagi va Sharq-G'arb hamda Shimol-Janub yo'nalishlarining O'zbekiston iqtisodiyotiga uzoq muddatli ta'sirini kompleks baholashga oid tadqiqotlar hali ham dolzarbligicha qolmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda O'zbekistonning transport korridorlarini rivojlantirish jarayonlari va ularning iqtisodiy ahamiyatini o'rganishda kompleks ilmiy yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, statistik kuzatish hamda iqtisodiy-geografik yondashuv usullari tashkil etdi.

Tizimli tahlil usuli orqali transport korridorlari mamlakat transport tizimining tarkibiy elementi sifatida baholandi hamda ularning tashqi savdo, logistika va tranzit xizmatlari bilan o'zaro bog'liqligi o'rganildi. Qiyosiy tahlil yordamida O'zbekiston orqali o'tuvchi xalqaro transport yo'nalishlarining afzalliklari va mavjud muammolari boshqa mintaqaviy transport yo'laklari bilan taqqoslandi.

Tadqiqot davomida O'zbekiston Respublikasi Transport vazirligi, Davlat statistika qo'mitasi, xalqaro transport tashkilotlari hamda ilmiy manbalarda e'lon qilingan statistik ma'lumotlardan foydalanildi. Statistik ma'lumotlarni umumlashtirish va tahlil qilish orqali transport infratuzilmasining rivojlanish dinamikasi, yuk tashish hajmlari va tranzit oqimlarining o'zgarish tendensiyalari baholandi.

Bundan tashqari, transport koridorlarining geostrategik ahamiyatini aniqlashda iqtisodiy-geografik tahlil usulidan foydalanildi. Ushbu yondashuv O'zbekistonning Markaziy Osiyodagi transport tuguni sifatidagi mavqeini, xalqaro savdo yo'nalishlari bilan bog'liqligini hamda yangi logistika loyihalarining istiqbollari baholash imkonini berdi. Natijada transport korridorlarining mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri va ularni yanada takomillashtirish yo'nalishlari bo'yicha ilmiy xulosalar shakllantirildi.

Tadqiqot natijalari

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonning transport korridorlari tizimi so'nggi yillarda mamlakat iqtisodiy rivojlanishining muhim drayverlaridan biriga aylanmoqda. Respublikaning Markaziy Osiyoning markazida joylashgani xalqaro yuk oqimlarini turli yo'nalishlar bo'yicha taqsimlash imkonini berib, uni mintaqadagi muhim tranzit davlatlardan biri sifatida shakllantirmoqda. Ayniqsa, Sharq-G'arb va Shimol-Janub yo'nalishlarini o'zaro bog'lovchi transport yo'laklari mamlakatning geoiqtisodiy ahamiyatini oshirib, xalqaro savdo zanjirlaridagi ishtirokini kengaytirmoqda ^[5]. Tahlillar natijasida aniqlanishicha, transport infratuzilmasini modernizatsiya qilishga qaratilgan investitsiyalar yuk tashish samaradorligini oshirish bilan bir qatorda logistika xarajatlarini qisqartirishga ham xizmat qilmoqda. Temir yo'l tarmoqlarining elektrlashtirilishi, yangi avtomobil magistrallarining qurilishi va logistika markazlarining tashkil etilishi natijasida yuklarni yetkazib berish muddati qisqarib, tashish jarayonlarining uzluksizligi ta'minlanmoqda ^[6]. Bu esa eksportyorlar va importyorlar uchun qo'shimcha iqtisodiy qulayliklar yaratmoqda.

O'rganishlar davomida Transafg'on transport koridori istiqbollari alohida tahlil qilindi. Mazkur yo'nalishning amalga oshirilishi O'zbekiston uchun Pokistonning dengiz portlariga eng

⁵ Vahobov A.V. *Milliy iqtisodiyot*. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2019.

⁶ O'zbekiston Respublikasi Transport vazirligi. *Transport va logistika sohasini rivojlantirish bo'yicha tahliliy ma'lumotlar va hisobotlar*. – Toshkent, 2021–2025.

qisqa yo'l orqali chiqish imkoniyatini yaratadi. Natijada mamlakatning Janubiy Osiyo bozorlari bilan iqtisodiy aloqalari mustahkamlanib, tashqi savdo geografiyasi yanada kengayadi. Shu bilan birga, ushbu koridor Markaziy Osiyo davlatlarini Hind okeani havzasi bilan bog'lash orqali mintaqaviy iqtisodiy integratsiyani kuchaytiruvchi omil sifatida namoyon bo'lmoqda [7].

Tadqiqot davomida Xitoy–Markaziy Osiyo–Yevropa transport yo'nalishining ahamiyati ham baholandi. Tahlillar ushbu koridor orqali tashilayotgan yuklar hajmining oshib borayotganini va O'zbekistonning tranzit xizmatlari bozoridagi rolini mustahkamlayotganini ko'rsatdi. Ayniqsa, global logistika tizimlarida muqobil yo'nalishlarga bo'lgan talabning ortishi O'zbekiston hududidan o'tuvchi transport yo'laklarining strategik ahamiyatini yanada kuchaytirmoqda [8].

Natijalar shuni ko'rsatadiki, mamlakatning tranzit salohiyati mavjud imkoniyatlardan to'liq foydalanilgan taqdirda sezilarli darajada oshishi mumkin. Buning uchun bojxona va chegara nazorati jarayonlarini raqamlashtirish, multimodal tashuvlarni kengaytirish, logistika markazlari sonini ko'paytirish hamda xalqaro transport standartlarini joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Raqamli texnologiyalarning transport tizimiga integratsiyalashuvi yuk oqimlarini boshqarish samaradorligini oshirib, transport xizmatlari sifatini yangi bosqichga olib chiqadi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari transport korridorlarining faqat iqtisodiy emas, balki geosiyosiy ahamiyatga ham ega ekanligini ko'rsatdi. Zamonaviy sharoitda transport yo'nalishlari davlatlarning xalqaro iqtisodiy munosabatlardagi ta'sir doirasini belgilovchi vositalardan biriga aylanmoqda. Shu nuqtai nazardan qaraganda, O'zbekistonning turli xalqaro transport tashabbuslaridagi faol ishtiroki mamlakatning mintaqaviy hamkorlikdagi mavqeini mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Umuman olganda, olingan natijalar O'zbekiston transport korridorlarining rivojlanishi mamlakatning tranzit daromadlarini oshirish, tashqi savdo aloqalarini diversifikatsiya qilish, logistika xarajatlarini kamaytirish hamda xalqaro transport tizimidagi raqobatbardoshligini kuchaytirishda muhim omil ekanligini tasdiqlaydi. Kelgusida transport infratuzilmasini modernizatsiya qilish va yangi xalqaro yo'nalishlarni rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan loyihalar O'zbekistonning mintaqaviy transport-logistika markaziga aylanish imkoniyatlarini yanada kengaytiradi.

Xulosa

Olib borilgan tadqiqot natijalari O'zbekistonning transport korridorlari tizimi mamlakatning iqtisodiy rivojlanishi va xalqaro integratsiyalashuv jarayonlarida strategik ahamiyat kasb etayotganini ko'rsatdi. Mamlakatning Markaziy Osiyodagi qulay geografik joylashuvi uni nafaqat mintaqaviy, balki qit'alararo transport aloqalarining muhim bo'g'iniga aylantirish imkoniyatiga ega. Shu sababli transport korridorlarini rivojlantirish masalasi oddiy infratuzilmaviy loyiha sifatida emas, balki uzoq muddatli iqtisodiy va geosiyosiy maqsadlarni amalga oshirish vositasi sifatida qaralishi lozim. Tahlillar shuni tasdiqladiki, xalqaro transport yo'laklarining samarali faoliyati tashqi savdo hajmlarining ortishi, logistika xarajatlarining kamayishi va tranzit xizmatlaridan olinadigan daromadlarning ko'payishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, Transafg'on koridori, Xitoy–Markaziy Osiyo–Yevropa yo'nalishi hamda Shimol–Janub transport tarmog'ining rivojlanishi O'zbekistonning global transport tizimidagi rolini yanada mustahkamlash imkoniyatini yaratmoqda. Muallifning fikricha, kelajakda transport

⁷ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Transafg'on transport koridori va xalqaro transport yo'laklarini rivojlantirishga oid qaror va farmonlari. – Toshkent, 2021–2025.

⁸ O'zbekiston Respublikasi Transport universiteti olimlarining xalqaro transport koridorlari va logistika tizimlariga oid ilmiy maqolalari. – Toshkent, 2022–2025.

korridorlarining samaradorligi nafaqat yangi yo'llar va logistika markazlarini qurish bilan, balki transport boshqaruvini raqamlashtirish, bojxona tartib-taomillarini soddalashtirish va multimodal tashuvlarni keng joriy etish bilan ham belgilanadi. Zamonaviy logistika tizimlari sharoitida tezlik, ishonchlilik va integratsiyalashgan boshqaruv mexanizmlari transport infratuzilmasining asosiy raqobat ustunligiga aylanmoqda. Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston transport siyosatining ustuvor yo'nalishi xalqaro transport koridorlarini diversifikatsiya qilish, yangi tashqi bozorlarga chiqish imkoniyatlarini kengaytirish hamda mamlakatni Markaziy Osiyoning yirik transport-logistika markaziga aylantirishga qaratilishi maqsadga muvofiqdir. Bunday yondashuv nafaqat milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishini ta'minlaydi, balki O'zbekistonning xalqaro iqtisodiy makondagi mavqei va raqobatbardoshligini ham yangi bosqichga olib chiqadi. Natijada transport korridorlari mamlakatning geoiqtisodiy taraqqiyotini jadallashtiruvchi va mintaqaviy hamkorlikni chuqurlashtiruvchi muhim strategik resurs sifatida namoyon bo'ladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Abdurahmonov Q.X. *Mintaqaviy iqtisodiyot va infratuzilma rivojlanishi*. – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2020. – 356 b.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. *Transport va logistika tizimini rivojlantirishga oid farmon va qarorlar to'plami*. – Toshkent, 2019–2025.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. *Transafg'on transport koridori va xalqaro transport yo'laklarini rivojlantirish bo'yicha normativ-huquqiy hujjatlar to'plami*. – Toshkent, 2021–2025.
4. O'zbekiston Respublikasi Transport universiteti olimlari. *Xalqaro transport koridorlari va logistika tizimlarini rivojlantirish masalalari bo'yicha ilmiy maqolalar to'plami*. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Transport universiteti nashriyoti, 2022–2025.
5. O'zbekiston Respublikasi Transport universiteti olimlari. *Transport logistikasi va multimodal tashuvlar: ilmiy maqolalar to'plami*. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Transport universiteti nashriyoti, 2021–2024.
6. O'zbekiston Respublikasi Transport vazirligi. *Transport va logistika sohasini rivojlantirish bo'yicha tahliliy ma'lumotlar va statistik hisobotlar*. – Toshkent, 2021–2025.
7. Vahobov A.V. *Milliy iqtisodiyot*. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2019. – 512 b.
8. O'zbekiston Respublikasi Transport vazirligi rasmiy sayti (murojaat qilingan sana: 09.06.2026).
9. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi rasmiy sayti (murojaat qilingan sana: 09.06.2026).
10. O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi (Lex.uz) (murojaat qilingan sana: 09.06.2026).